

**BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHILARINI
КООПЕРАТСИЯ(HAMKORLIK) KOMPETENSIYASI: KOMANDADA
ISHLASHGA O'RGATISH METODIKASI**

*Toshtemirova Maftuna Tolibjonovna
Andijon davlat universiteti 2-bosqich doktoranti*

Annotatsiya: ushbu maqola bo'ljak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini kooperatsiya (hamkorlik) kompetensiyasi: komandada ishlashga o'rgatish metodikasi haqida batafsil fikr yoritilgan.

Аннотация: в данной статье дается подробное представление о методике обучения будущих учителей начальной школы компетенции сотрудничества: работа в команде.

Abstract: this article provides a detailed idea about the methodology of training future elementary school teachers in the competence of cooperation: team work.

Kalit so'zlar: tadqiqot, faoliyat, kooperatsiya, raqobat, guruh, fikrlash, bilim, ko'nikma, malaka, o'z-o'ziga ishonch, shakllantirish, qo'llab-quvvatlash, mustaqil fikrlash, strategiya.

Ключевые слова: исследование, деятельность, сотрудничество, конкуренция, группа, мышление, знание, умение, компетентность, уверенность в себе, формирование, поддержка, самостоятельное мышление, стратегия.

Keywords: research, activity, cooperation, competition, group, thinking, knowledge, skill, competence, self-confidence, formation, support, independent thinking, strategy.

Kooperatsiya – bu umumiy vazifani bajarishga yo'naltirilgan hamkorlik ishi. Kooperativ faoliyat doirasida guruhning barcha a'zolari alohida o'zlari uchun ham, yaxlitlikda butun guruh uchun ham qulay hamda foydali natijaga erishishga intilishadi. Demak, kooperativ ta'lim o'qitish jarayonida maksimal samaradorlikka erishish uchun kichik guruhlarda hamkorlikdagi faoliyatni tashkil etishga asoslanadi. [1]

Kooperativ ta'limni tashkil etish g'oyasi nihoyatda oddiy. O'qituvchi guruhni kichik guruhlariga ajratadi va ularga topshiriq beradi. O'quvchilar guruhning barcha a'zolari berilgan vazifani to'liq bajarib bo'lguniga qadar topshiriq ustida birgalikda ishlashadi. Hamkorlikdagi kuch shunga olib keladiki, jarayonning barcha ishtirokchilari o'zaro manfaatli hamkorlikka intilishadi: har biri boshqasining yutuqlari orqali o'zi ham muvaffaqiyatga erishishni mo'ljalga oladi (*sening muvaffaqiyating menga foyda keltirdi, meniki esa senga*); guruhning barcha a'zolari bitta maqsad atrofida birlashadi (*hammamiz bitta qayiqda suzimiz yoki cho'kib ketamiz*); har bir kishi faoliyati natijasi barchaga ham tegishli (*biz sensiz buni uddalay olmas edik*); g'urur hissi va hamkorlikda g'alabaga erishish (*biz seni topshiriqni muvaffaqiyatli bajarganliging uchun tabriklaymiz!*). Kooperativ ta'lim vaziyatida o'quvchilarning ijobiy o'zaro aloqador yutuqlari mavjud. Shuning uchun o'quvchilar o'z maqsadiga erishish guruhning boshqa a'zolariga ham bog'liqligini yaxshi tushunishadi.

Kooperativ ta'limning **maqsadi** – komandaning har bir a'zosini shaxs sifatida yanada muvaffaqiyatli va kuchli qilishga erishish.

Xorijlik olimlarning tadqiqotlarida “kooperatsiya” va “raqobat” o‘quvchilarning faoliyati maqsadi sifatida e’tirof etilgan. D.B.Millerning qayd etishicha, kooperatsiya vaziyatida umumiy maqsad mavjud bo‘lib, guruhlariga taqsimlangan o‘quvchilarning hammasiga vazifalar bo‘lib beriladi, raqobat vaziyatida guruhning har bir a’zosi yaxlit tarzda qo‘yilgan maqsadga individual erishishi talab etiladi.

M.A.Mey, L.U.Duba ham kooperatsiya jarayonida uning ishtirokchilari o‘rtasida taqsimlangan birgalikdagi umumiy maqsadning mavjudligi va ular o‘rtasida do‘stona munosabatlarning qaror topishini qayd etib o‘tishadi.

M.Mid kooperatsiyada umumiy maqsadga erishish yuzaga keladi, raqobat jarayonida boshqalar xuddi shu vaqtda erishishga intilayotgan natijani izlanadi va qo‘lga qiritiladi, deb hisoblaydi.

Ch.Bernard (C.I.Barnard) “kooperatsiya” va “raqobat” tushunchalarini shaxsning biologik jihati bilan bog‘liqlikda tushuntirishga harakat qilib, turli vaziyatlarda kishilarning imkoniyati biologik omillar sababli cheklangan, kooperatsiya esa, uni bartaraf etishning samarali metodi sifatida yuzaga chiqadi, degan xulosaga kelgan.

X.B.Lyuis(H.B.Lewis)ning tadqiqotida “kooperatsiya” va “raqobat” tushunchalarida etakchi nuqtai nazar sifatida shaxsni o‘rganishga nisbatan psixologik yondashuv yuzaga chiqishi ta’kidlanadi. U kooperatsiya va raqobat insondagi egoning ortishi yoki kamayishining namoyon bo‘lishi, degan xulosaga kelgan.

Xorijiy tadqiqotlarda kooperativning guruh shaklining imkoniyatlarini ochib berishga alohida ahamiyat qaratilgan. Jumladan, D.V.Jonson, R.T.Jonsonlar o‘quvchilarning individual o‘quv-bilish faoliyatini kichik guruhlarida birgalikda ishlash bilan uyg‘unlashtirishni taklif etishgan. D. de Friz (D. DeVries) va K.Edwards (K. Edwards) o‘quv-bilish faoliyatidagi o‘quvchilarning birgalikdagi faoliyati guruh shaklini tashkil etishning o‘yin usullarini bayon etishgan. S.Sharan (S. Sharan), I.Sharan (Y.Sharan)lar qiziqishiga ko‘ra o‘quvchilarni guruhlariga birlashtirish masalasini tadqiq etishgan. R.E.Slavin dars jarayonida o‘quvchilarni kichik guruhlar (4-5 kishidan iborat)ga bo‘lish asosida o‘quv-materialini o‘rganish va o‘quv-bilish faoliyatini tashkil etish usullarini taklif etdi.

E.Aronson (E.Aronson)ning g‘oyalariga muvofiq o‘quv-bilish faoliyatida o‘quvchilarning hamkorligini rivojlantirish jarayonida ularning guruhdagi o‘zaro harakatini tashkil etish har bir ishtirokchining dastlab umumiy topshiriqning ma’lum bir qismi ustida ishlashi, o‘rganilgan materialni bir-biriga tushuntirishi va guruhning boshqa ishtirokchilariga topshiriqdagi o‘z ulushini bajarishiga yordam berishi, nihoyasida o‘quvchilarning qo‘yilgan maqsadga erishishiga imkon berishi talab etiladi.

Kooperatsiya kompetensiyasi quyidagi tuzilishga ega:

1.Jamoaning umumiy maqsadlarini qabul qilish:

✓ jamoaviy umumiy maqsadga qo‘shilishi, jamoa bilan birga ishlash, o‘z ishining natijasini jamoaviy qarorga kirita olish, jamoaviy ishda his-tuyg‘ularini boshqara olish;

2. O‘zaro birgalikdagi ijtimoiy harakat:

✓ muhokamada ishtirok etish, kelisha olish, o‘zaro hurmatda bo‘lish, boshqalar fikrini eshitish va qabul qilish, o‘z harakatlarini jamoa boshqa a‘zolarining harakatlari bilan uyg‘unlashtirish, ularga yordam berishga tayyorlik;

✓ umumiy natija uchun ma’suliyatni o‘z zimmasiga olishga tayyor turish;

3. O‘z zimmasiga olgan majburiyatlarni bajarish:

- ✓ jamoada samarali ishlash uchun o‘z majburiyatlariga ega bo‘lish va vazifani bajarishga tayyorlik;
- ✓ natijaning sifatli bo‘lishi uchun zimmasiga yuklangan vazifani ma’suliyat bilan bajarish, maqbul natijaga erishish;

4. Mustaqillik va tashabbuskorlik:

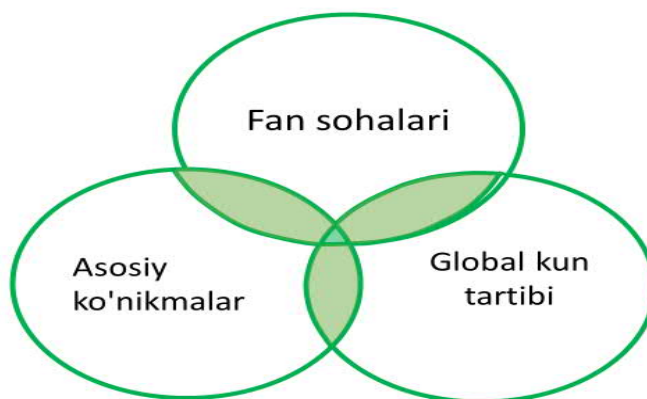
- ✓ mustaqil ishlash qobiliyati va belgilangan vazifa doirasida tashabbus ko‘rsatish;
- ✓ guruh a‘zolarini vazifani bajarishga jalb etish qobiliyati va ularni ruxan qo‘llab-quvvatlash va mativatsiya qilish.

Shuni alohida ta’kidlash kerakki, o‘qituvchi har safar o‘quvchilarni guruh a‘zolari bilan topshiriqni bajarishga taklif qilar ekan, ularning jamoada ishlash qobiliyatini rivojlantirish imkoniga ega bo‘ladi. Bunga jamoaviy ishlashning asosiy qoidalari o‘quvchilar bilan takrorlash yaqindan yordam berishi mumkin:

- navbati bilan gapirish va har kimni alohida eshitish;
- barcha bildirilgan takliflarni o‘rganib chiqish;
- sinfdoshlarning takliflariga ular dilini og‘ritadigan izohlar bermaslik;
- avvalo, jamoa a‘zolari, so‘ngra boshqa o‘quvchilar yoki o‘qituvchiga tushuntirib berish uchun murojaat qilish;
- jamoaning barcha a‘zolariga vazifalar kelishilgan holda taqsimlanishiga kelishish;
- muayyan ish uchun ma’sullarni o‘z xohishiga ko‘ra belgilab qo‘yish.

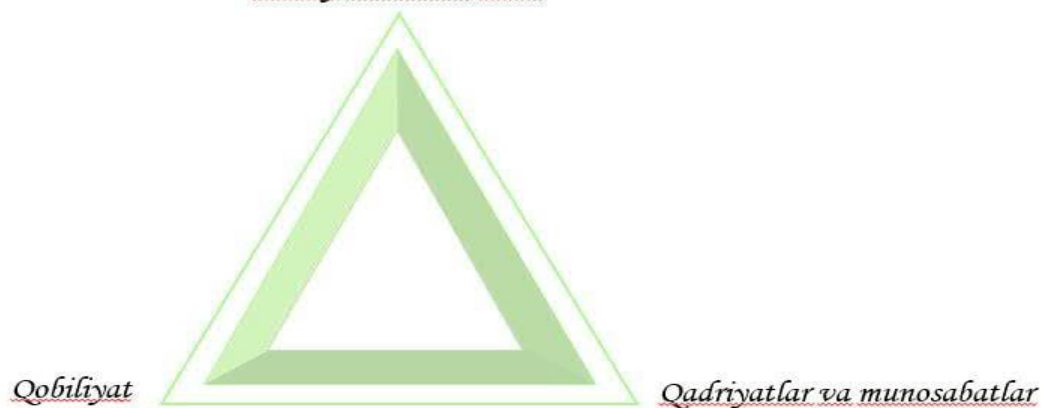
Umuman olganda, komandada ishlash, samarali birgalikdagi harakat va hamkorlikka qobiliyatlilik ta’lim standartining metapredmetli natijalaridan biri hisoblanadi. Davlat ta’lim standarti (Milliy o‘quv dasturi) va XXI asr ko‘nikmalari, shu jumladan, “4K” kompetensiyalari o‘rtasidagi bog‘liqlik ham muhim ahamiyatga ega bo‘lib, shu sababli quyida biz tanqidiy fikrlash, ijodiy va kreativ fikrlash, muloqot va hamkorlik Davlat ta’lim standarti talablariga qanchalik mos kelishini batafsil tahlil qilamiz.

Ta’lim standartlari ta’lim mazmuniga XXI asr ko‘nikmalari uyg‘unlashtirgan xalqaro tadqiqotlarda etakchi o‘rinni egallagan mamlakatlar tajribasini vizual tarzda ko‘rib chiqamiz

Avstraliya umumiy ta'lim standartining tuzilishi

Asosiy sohalarda bilim

Gonkong umumiy ta’lim standartining tuzilishi

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Gardner S. «Inquiry is no Mere Conversation (or Discussion or Dialogue): Facilitation is Hard Work», Critical and Creative Thinking: The Australasian Journal of Philosophy for Children 3, 2 (1995): 38-49.
  2. Gordon W. Synectics. The development of creative - N.Y: Harper and Rive Pabliishers, 1961.
  3. Guilford J.P. Creativity // Am. Psychologist. 2000. – V.5. – P.444-454.
- Guilford J.P. (1996). Creative Talents: Their nature, uses and development. Buffalo, NY: Bearly Ltd.